

Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка

Навчально-науковий інститут фізичної культури

Кафедра логопедії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор НН інституту
фізичної культури

Михайло ЛЯННОЙ

«30» серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Неврологічні та нейрофізіологічні основи логопедії

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта (016.01 Логопедія)

Освітньо-професійна програма: Спеціальна освіта (Логопедія)

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

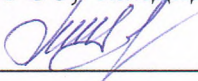
Мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною
комісією НН інституту фізичної
культури

«30» серпня 2024 р.

Голова

Людмила МОРОЗ, к.п. н., доцент

Розробники: Людмила МОРОЗ, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри логопедії

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри логопедії
Протокол № 1 від «30» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри

Анатолій КРАВЧЕНКО, к.п.н., професор

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
2-й		2-й	
Семестр			
3-й		3-й	
Лекції			
26 год.		6 год.	
Практичні, семінарські			
-		-	
Лабораторні			
28 год.		6 год.	
Самостійна робота			
94 год.		136 год.	
Консультації:			
2 год.	2 год.		
Загальна кількість годин - 150	Вид контролю: ЕКЗАМЕН		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Освітня компонента «Неврологічні та нейрофізіологічні основи логопедії» є важливою складовою фахової підготовки майбутніх бакалаврів спеціальної освіти, вчителів-логопедів. Вона реалізує науково-природничий напрям професійної підготовки і спрямована на виявлення етіології, патогенезу, механізмів розвитку, структури та особливостей прояву мовленнєвих порушень людини, пов'язаних із ураженням та особливостями функціонування нервової системи.

У результаті вивчення курсу здобувачі розширять і поглиблять знання щодо: будови і функціонування нервової системи людини на різних рівнях її організації; набудуть знань про особливості вищої нервової діяльності людини; особливості функціонування мовленнєвої функціональної системи людини в нормі та патології; особливості механізмів розвитку, клінічного прояву та діагностування основних мовленнєвих порушень залежно від рівня ураження та особливостей функціонування нервової системи; особливості диференціальної діагностики, консультування та супроводу осіб із порушеннями мовлення неврологічного та нейрофізіологічного генезу. А також навчатися застосовувати отримані знання при вивченні інших дисциплін професійної підготовки.

Загальною **метою курсу** є формування необхідних знань про етіологію, патогенез, механізми розвитку, структуру та особливості прояву мовленнєвих порушень людини, пов'язаних з розладами та особливостями функціонування нервової системи для кваліфікованого здійснення діагностичної, консультативної, корекційно-розвивальної, реабілітаційної та навчально-виховної роботи.

Основними завданнями вивчення дисципліни є

- сприяти засвоєнню студентам теоретичних знань з основних розділів «Неврологічних та нейрофізіологічних основ логопедії»;

- формувати вміння здійснювати діагностування та диференціацію різних порушень мовлення внаслідок органічних та функціональних розладів НС;

- формувати вміння організовувати та здійснювати профілактичну, консультативну, корекційно-розвивальну, реабілітаційну та навчально-виховну роботу щодо порушень мовлення внаслідок органічних та функціональних розладів НС;

- сприяти оволодінню навичками застосовувати отримані знання та вміння в практиці здійснення професійної діяльності.

Опанування освітньою компонентою спрямовано на формування в студентів програмних компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК).

Загальні компетентності (ЗК): 3, 4, 7, 10.

Спеціальні (фахові) компетентності спеціальності (СК): 1-4, 6, 8-10, 16, 18.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Для ефективного опанування освітньої компоненти важливим є попереднє опанування наступними дисциплінами: «Вступ до спеціальності», «Вікова анатомія, фізіологія, патологія з основами генетики», «Мовленнєва і сенсорні системи та їх порушення», «Характеристика порушень психофізичного розвитку».

3. Результати навчання за дисципліною

<p>Результати навчання (РН)</p>	<p>РН-3. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності у контексті професійних завдань.</p> <p>РН-4. Застосовувати для розв'язування складних задач спеціальної освіти сучасні методи діагностики психофізичного розвитку дітей, критично оцінювати достовірність одержаних результатів оцінювання, визначати на основі їх інтерпретації особливі освітні потреби дітей та рекомендації щодо створення найоптимальніших умов для здобуття освіти.</p> <p>РН-8. Організовувати і здійснювати психолого-педагогічне вивчення дітей з особливостями мовленнєвого розвитку,</p>
--	--

	<p>діагностико-консультативну діяльність.</p> <p>РН-10. Здійснювати спостереження за дітьми з порушеннями мовлення, реалізовувати корекційно-педагогічну роботу з урахуванням їхніх психофізичних, вікових особливостей, індивідуальних освітніх потреб, можливостей та здібностей.</p> <p>РН-17. Мати навички самостійного навчання та пошуку необхідної інформації.</p> <p>РН-18. Вміти проводити діагностику мовленнєвих порушень особистості, прогнозувати успішність корекційно-розвивального процесу, складати індивідуальні програми корекційно-розвивальної та/або корекційно-відновлювальної роботи.</p>
--	--

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувача
90 – 100	Здобувач виявляє творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для творчого вирішення навчальних завдань, переконливо аргументує відповіді, обґрунтовує власні міркування та умозаключення.
82 - 89	Здобувач вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, правильно вирішує навчальні завдання, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких не значна, добирає аргументи для підтвердження думок.
74 - 81	Здобувач вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти допущені помилки.
64 - 73	Здобувач відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є

	суттєві.
60 - 63	Здобувач володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за вихідний, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, з допомогою викладача може виправляти значну кількість суттєвих помилок.
35-59	Здобувач володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.
1 - 34	Здобувач володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.

Критерії поточного контролю знань і умінь здобувачів

Поточний контроль теоретичних знань здобувачів здійснюється за 3-бальною шкалою: 1-1,5 – “задовільно”, 2-2,5 – “добре”, 3 – “відмінно”.

Оформлення таблиць, рисунків, схем – 1-3 бали.

Наукове дослідження проблемних питань, пошук та формулювання шляхів їх вирішення – 1-3 бали.

Повідомлення за визначеною тематикою (не більше одного на здобувача) – 5 балів.

Розподіл балів

Поточний контроль						Разом	Сума	Під. кон.	Заг. сум.
Розділ 1			Розділ 2						
Т 1.1.	Т 1.2.	Т 1.3.	Т 2.1.	Т 2.2.	Т 2.3.	42	75	25	100
Поточний контроль									
3	9	6	3	6	15				
Контроль самостійної роботи						33			
3	12	-	-	6	12				

Т 1.1, Т 1.2 ... Т 2.4 – теми розділів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: екзамен, комплексна контрольна робота, поточне теоретичне опитування, тестування, самостійна робота, реферати, презентації результатів виконаних завдань та досліджень, інші види індивідуальних та групових завдань тощо.

6. Програма освітньої компоненти

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Анатомо-фізіологічна, патологічна характеристика нервової системи людини:

Тема 1.1. Загальна характеристика нервової системи людини:

1. Роль та значення знань про будову та функціонування НС людини в нормі та патології у професійній діяльності вчителя-логопеда.

2. Загальна характеристика нервової системи людини. Класифікація та характеристика видів НС.

3. Характеристика нервової тканини.

4. Характеристика нейронів. Характеристика нервових волокон.
5. Рефлекторна діяльність НС. Поняття про рефлекторну дугу.

Характеристика рефлекторних дуг.

6. Поняття про нервовий центр. Властивості нервових центрів.

Тема 1.2. Нервова система людини. Будова, функції та патологія НС.

Функціональні блоки головного мозку:

1. Будова спинного мозку людини.
2. Оболонки спинного мозку.
3. Функції спинного мозку.
4. Патологія спинного мозку.
5. Довгастий мозок та міст.
6. Середній мозок.
7. Проміжний мозок.
8. Мозочок.
9. Кінцевий мозок.
10. Кора головного мозку.
11. Функціональна активність кори головного мозку.
12. Функціональні блоки головного мозку.
13. Характеристика лімбіко-ретикулярного комплексу головного мозку.
14. Діагностика нервової системи людини.

Тема 1.3. Фізіологічні та патологічні процеси в ЦНС людини:

1. Поняття про нервову діяльність, її характеристика.
2. Процеси збудження та гальмування у КГМ.
3. Нейродинамічна характеристика КГМ.
4. Поняття про функціональну систему, локалізація функцій в головному мозку людини.
5. Динамічна локалізація функцій у КГМ.
6. Функціональна асиметрія півкуль головного мозку людини.
7. Вищі кіркові функції людини та їх порушення.
8. Нейрофізіологічні засади професійної діяльності вчителя-логопеда.

Розділ 2. Клініко-неврологічна, нейрофізіологічна характеристика мовленнєвих порушень:

Тема 2.1. Анатомо-фізіологічні та неврологічні засади мовлення:

1. Характеристика мовлення.
2. Загальна характеристика мовленнєвої функціональної системи.
Механізми мовлення.
3. Характеристика центральної частини мовленнєвої системи.
4. Характеристика провідникової частини мовленнєвої системи.
5. Характеристика “виконавчої” частини мовленнєвої системи.
6. Сучасні підходи до класифікації порушень мовлення.

Тема 2.2. Руховий аналізатор в нормі та патології мовленнєвої діяльності:

1. Загальна характеристика рухів людини.
2. Сучасне розуміння організації рухів: концепція М. Бернштейна (рівні регуляції рухів, їх характеристика).
3. “Кіркова” організація рухової функціональної системи.
4. Морфо-функціональна характеристика пірамідної системи.
5. Морфо-функціональна характеристика екстрапірамідної системи.
6. Характеристика рухових порушень при ураженнях пірамідної системи.
7. Характеристика рухових порушень при ураженнях екстрапірамідної системи.
8. Праксис. Диспраксія. Апраксія. Підходи до класифікації диспраксій.

Тема 2.3. Клініко-неврологічна, нейрофізіологічна характеристика порушень мовлення внаслідок органічного ураження та функціональних розладів НС:

1. Алалія: етіологія та патогенез; класифікації алалії; клініко-неврологічна, нейрофізіологічна характеристика форм алалії; диференціальна діагностика, консультування та корекційно-

розвивальна робота при алалії; основні засади організації корекційно-педагогічної роботи при алалії.

2. Афазія: етіологія, патогенез; клініко-неврологічна, нейрофізіологічна характеристика форм афазії; диференціальна діагностика, консультування та корекційно-відновна робота при афазії; основні засади організації супроводу осіб з афазією.
3. Дизартрія: етіологія, патогенез; підходи до класифікації дизартрії, характеристика форм дизартрії. диференціальна діагностика, консультування та корекційно-розвивальна робота при дизартрії; основні засади організації корекційно-педагогічної роботи при дизартрії.
4. Характеристика порушень темпо-ритмічної організації мовлення не судомного характеру (тахіталія, брадилалія, полтерн, батаризм).
5. Заїкання: етіологія та патогенез; симптоматика заїкання; класифікація заїкання.
6. Обстеження та супровід осіб із порушенням темпо-ритмічної організації мовлення (диференціальна діагностика, консультування, організація корекційно-розвивальної та корекційно-педагогічної роботи).
7. Поняття про письмове мовлення та його порушення (дислексія, алексія, дисграфія, аграфія, дизорфографія).
8. Письмове мовлення: етіологія, патогенез; симптоматика, класифікації порушень.
9. Обстеження та супровід осіб із порушенням письмового мовлення (диференціальна діагностика, консультування, організація корекційно-розвивальної та корекційно-педагогічної роботи).

6.2. Структура та обсяг освітньої компоненти

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		Лекції	Лаб.	Сам. роб.	Конс.		Лекції	Лаб.	Сам. роб.	Конс.
Розділ 1. Анатомо-фізіологічна, патологічна характеристика нервової системи людини										
Тема 1.1. Загальна характеристика нервової системи людини.	9	2	2	5	-	9	2	2	5	-
Тема 1.2. Нервова система людини. Будова, функції та патологія НС. Функціональні блоки головного мозку.	30	4	6	20	-	30	2	2	26	-
Тема 1.3. Фізіологічні та патологічні процеси в ЦНС людини.	18	4	4	10	-	18	-	-	18	-
Розділ 2. Клініко-неврологічна, нейрофізіологічна характеристика мовленнєвих порушень										
Тема 2.1. Анатомо-фізіологічні та неврологічні засади мовлення.	8	2	2	4	-	8	-	-	6	2
Тема 2.2. Руховий аналізатор в нормі та патології мовленнєвої діяльності.	23	4	4	15	-	23	-	-	23	-
Тема 2.3. Клініко-неврологічна, нейрофізіологічна характеристика порушень мовлення внаслідок органічного ураження та функціональних розладів НС.	62	10	10	40	2	62	2	2	58	-
Усього годин	150	26	28	94	2	150	6	6	136	2

Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Загальна характеристика нервової системи людини.	2	2
2.	Нервова система людини. Будова, функції та патологія НС. Функціональні блоки головного мозку.	6	2
3.	Фізіологічні та патологічні процеси в ЦНС людини.	4	-
4.	Анатомо-фізіологічні та неврологічні засади мовлення.	2	-
5.	Руховий аналізатор в нормі та патології мовленнєвої діяльності.	4	-
5.	Клініко-неврологічна, нейрофізіологічна характеристика порушень мовлення внаслідок органічного ураження та функціональних розладів НС.	10	2
Усього годин		28	6

8. Рекомендовані джерела інформації

Основна:

1. Березан О. Нервова система: анатомо-фізіологічні та клінічні аспекти: навч. посіб. для студ. спец. 016 Спеціальна освіта. Полтава: Ткалич А.М., 2020. 100 с.

2. Григорова А.І., Соколова Л.І., Герасимчук Р.Д. та ін. Неврологія: підручник. 3-є вид., переробл. та допов. К.: ВСВ «Медицина», 2020. 620 с.

3. Лазарева І.А. Неврологічні основи логопедії: навчально-методичний посібник для студентів дефектологічних спеціальностей. Луганськ, 2005. 132 с.

4. Левенець С. В., Гаврилюк С. В., Боярчук О. Д. Основи нейрофізіології та вищої нервової діяльності: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Т. Шевченка», 2010. 166 с.

5. Литвиненко Н.В., Кривчун А.М., Таряник К.А. Обстеження пацієнта в клініці нервових хвороб: навч. посіб. Полтава: «Техсервіс», 2018. 149 с.

6. Логвінова Л.Л., Лактюшина Т.Л. Алалія. Слов'янськ: СДПУ, 2004. 65 с.
7. Лопатинська Н.А. Неврологічні основи логопедії : курс лекцій: навчальний посібник для студентів спеціальності 016 «Спеціальна освіта». Київ, 2017. 147 с.
8. Махукова Т. Неврологічні основи логопедії. Навчально-методичний посібник. Старобільськ: Видавництво: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2015. 135 с.
9. Ньюкіктьєн Чарльз. Дитяча поведінкова неврологія. В двох томах. Том 1., Том 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///D:/niokiktyen_ch_detskaya_povedencheskaya_nevrologia_tom_2.pdf
10. Томіч Л.М. Невропатологія та неврологічні основи логопедії. Курс лекцій. Бердянськ: Вид. Ткачук О.В., 2010.
11. Чайченко Г. М. Фізіологія людини і тварин: Підручник. К.: Вища школа, 2003. 463 с.
12. Шеремет М.К., Боряк О.В. Неврологічні основи логопедії. Навчальний посібник. Суми: ФОП Цьома С.П., 2016. 252 с.

Додаткова:

1. Галецька І.І. Основи нейропсихології. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003.
2. Зелінська-Любченко К.О. Роль електроенцефалографічних досліджень у діагностиці алалії. Актуальні питання корекційної освіти. 2017. Випуск 9. С. 74–82.
3. Зелінська-Любченко К.О. Історичний аспект вивчення проблеми локалізації уражень мовленнєвої системи при моторній алалії. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2016. С. 40–44.
4. Іонов І.А. та ін. Фізіологія вищої нервової діяльності (ВНД): навчальний посібник. Харків: ФОП Петров В.В., 2017. 143 с.
5. Мартиненко, І. В. Диспраксія в структурі мовленнєвого дизонтогенезу дітей. Науковий часопис Національного педагогічного

університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : збірник наукових праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. Випуск 40. С. 65–70.

6. Маруненко І., Неведомська Є., Волковська Г. Анатомія, фізіологія, еволюція нервової системи: Навчальний посібник для студентів небіологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ: «Центр учбової літератури», 2012. 184 с.

7. Мороз Л. Організація консультування батьків дітей із порушенням психофізичного розвитку в закладі дошкільної освіти. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: Вип. 23 / за ред. О. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2024. С. 204 – 214.

8. Пиляєва Н. С. Проблема вивчення праксису та його відхилень у спеціальній літературі. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. С. 38–43.

9. Шеремет М.К. Логопедія: підручник, третє видання, перероблене та доповнене. За ред. М.К.Шеремет. К.: Слово, 2014. 672 с.

10. Штих І.І. Неврологічні основи логопедії: опорний конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 016 «Спеціальна освіта». Мукачево: МДУ, 2022. 47 с.

Електронні ресурси:

<http://www.asha.org>

<http://www.aacap.org>

https://library.sspu.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/04/Boryak_Nevrologichni_osnovy.pdf

<https://www.msmanuals.com/uk/professional/neurologicdisorders/stroke/overview-of-stroke>

<https://www.pharmacypedia.com.ua/article/3344/insult-ishemichnij>

<https://imedica.com.ua/service/?id=127>

**9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення,
використання яких передбачає навчальна дисципліна
(за потребою)**

1. Підручники та навчальні посібники.
2. Словники та енциклопедії.
3. Наочний матеріал (відповідно теми), муляжі та моделі анатомічних органів та структур.
4. Проектор, аудіо та відео наочність.
5. Обладнання для обстежень: неврологічний молоточок.
6. Використання елементів дистанційного навчання.